

1. KÜLTÜR VE MEDENİYET KAVRAMLARI

Kültür, Bir milletin dinî, ahlaki, huku-ki, iktisadi, lisani, akli birikimlerinin bir bütünüdür. (Ziya Gökalp) Kültür: Bir topluluğun kendine has davranış ve yaşayış tarzının olmasıdır. Ör; Mi-safire ikramda bulunmak, kültürümüzün temel ilkelerindedir. Çay ik-ram etmek ise kültürümüzdeki bu ilkenin, günlük hayata dair bir davra-nış olarak ortaya çıkmasıdır.

Kültürün özellikleri şunlardır: 1) in-san ürünüdür. 2) Zihnî ve manevidir. İnsan zihninin görüş, anlayış ve de-ğerlendirme tarzını yansıtır. 3) Tarihî süreçte oluşur. 4) Toplumun olmadı-ğı yerde kültür de yoktur. 5) Her top-lumun bir kültürü vardır. 6) Kültürü oluşturan unsurlar arasında sürekli etkileşim vardır. 7) Kültür kendi için-de bir bütünlük ve tutarlılık gösterir. 8) Dışarıdan aldığı unsurlar konu-sunda seçicidir. 9) Değişkendir. 10) İnsanın ihtiyaçlarına göre şekillenir.

Kültürün manevi unsurları inanç, dil, değerler, gelenekler, sanat anlayışı ve dünya görüşüdür. Kültürün maddi

unsurları ise mimari, her türlü araç-gereç, giysi ve yazılı eserlerdir.

Medeniyet Kavramı: Medeniyet, Arapça m-d-n kökünden türemiştir. Et-temeddün kelimesi Türkçedeki medeniyet kelimesinin karşılığıdır. Ayrıca medeniyet anlamında el-hadâre kavramı da kullanılmaktadır. Medeniyet, Osmanlı döneminde umrân, ma'mûr ve i'mâr gibi farklı kelimelerle ifade edilmiştir. Medeni-yet ilk defa İngilizcedeki civilisation kelimesine karşılık 1838 yılında kul-lanılmıştır.1 Kelimenin kullanımı za-manla yerleşerek terim hâline gel-miştir. Günümüz Türkçesinde aynı anlamda uygarlık kelimesi de kulla-nılmaktadır. Medeniyet kavramı, Müslüman filozoflar ve âlimler tara-fından da kullanılmıştır. Farabi'nin Medinetü'l-Fâdıla ve İbn Haldun'un Mukaddime adlı eserlerinde medeni kavramı yer alır.

İbn Haldun'a göre insan, doğası ge-reği medeni bir varlıktır. İbn Haldun umran kavramını ele aldığı Mukad-dime adlı eserinde bir medeniyet te-orisi kurar. Organik bir varlık olan in-san nasıl ki doğar, büyür ve ölürse

insanın inşası olan medeniyetler de doğar, büyür, gelişir ve ölür. Bir medeniyetin ölmesi, yerine bir başkasının geçmesi demektir. Hâkim medeniyetin iktidarını ve meşruiyet gerekçesini kaybetmesi, mevcut insan ihtiyaçlarına kurum ve kuruluşlarıyla artık cevap veremez hâle gelmesindedir.

Medeniyet Kavramının Tanımları:

“Medeniyet, kültürün yükselmesiyle oluşan ve evrensel nitelik taşıyan olgudur.” (Ziya Gökalp) “Medeniyet, tanımı itibariyle bütün insanlığa hitap eden tarih olgusudur. İnsanın sadece fiziki ya da fizyolojik ihtiyaçlarına cevap veren bir sistem olmakla kalmaz. Aynı zamanda manevi-ahlaki, metafizik ve kültürel isteklerini de karşılamak amacını taşır. İnsanı bütün cepheleriyle ele alır.” (Sezai Karakoç)

Modern olmayan ya da az gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlar "Medeni" olabilir mi? “Günümüzde ‘modernleşme’ ile ‘medeniyet’ kavramlarının eş anlamlı olduğu algısı oluşmuştur. Bu nedenle medeniyet kavramı, ‘ileri ve model alınması gereken toplum’ anlamında kullanılmaktadır. Batı merkezli bu yeni anlayışa göre toplumlar, ‘gelişmiş ülke’, ‘az

gelişmiş ülke’ ve ‘gelişmekte olan ülke’ gibi tanımlarla sınıflandırılmaktadır. Bu yaklaşımda medeniyeti Batı’ya mahsus bir olgu olarak sunma çabası görülmektedir.” Toplumların “gelişmiş”, “az gelişmiş” ve “gelişmekte olan” şeklinde sınıflandırılmasının amaçlarını ve nedenlerini yorumlayınız.

Kültür ve Medeniyet Arasındaki

Farklar: Sosyolog ve antropologların bir kısmı medeniyet ve kültür kavramlarını eş anlamlı olarak kullanır. Ancak iki kavramın farklı anlamlarda kullanımı daha yaygındır.

Ziya Gökalp’e göre kültür ile medeniyet ayrı ayrı kavramlardır. Kültür, hars demektir. Hars millidir, medeniyet ise evrenseldir. “Ahmed Cevdet Paşa’ya göre ‘medeniyet’ toplu hâlde yaşamının gereğidir ve insan, doğası gereği zaten medeniyete yatkındır. Medeniyet, toplumların göçebelik ve yerleşik aşamasından sonra üçüncü ve son aşamasını oluşturur. Bu merhaleye ulaşmanın temel şartı insanın kemale erdirilmesidir ki bu da ancak eğitimle mümkündür... Büyük medeniyetler ulum ve sanayileri, maarifleriyle kıtaat-ı arzda yer değiştirirler.’ Medeniyeti geline benzetiyor Paşa, diyar diyar dolaşan bir geline.”

2. İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

Bir inanç sistemi olarak İslamiyet, İslam kültür ve medeniyetinin kaynağıdır. Bu medeniyet, Hz. Âdem'e (a.s.) vahyin gelişiyle başlar. İlk insan Allah'ın (c.c.) hitabı ile terbiye olmuş ve iman nuru ile aydınlanmıştır. Bu nedenle insanlık tarihi, ikellikten medeniyete doğru bir ilerleme değil; medeniyetin kaynağından sapma ve ona yeniden dönülmesi şeklinde biçimlenmiştir. Müslümanlar tebliğ, fetih ve ticaret yoluyla diğer kültür ve medeniyetler ile sürekli ilişki içinde oldular. Farklı toplumların tecrübelerinden ve medeni birikimlerinden -tevhid ilkesine zıt düşmemesi koşuluyla- yararlandılar.

3. İSLAM KÜLTÜR VE

MEDENİYETİNİN KAYNAKLARI

İslam medeniyeti, İslam dinini kabul eden halkların birlikte oluşturduğu medeniyetin ortak adıdır. Bu medeniyetin gelişiminde özellikle Arapların, İranlıların, Türklerin, Hintlilerin ve Afrikalıların katkısı büyüktür. İslam medeniyetinin özü, tevhiddir. Vahiy geleneğine göre İslam medeniyetini oluşturan iki ana unsur vardır: vahiy ve akl-ı selim Onu sadece

insani çabaların bir ürünü ya da vahyin tabii bir sonucu olarak değerlendirmek doğru değildir.

3.1. Akl-ı Selim, insanın hüküm ve kararlarında doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayırma yetisidir. Allah (c.c.), Akl-ı selimin, fitratına yabancılaştıran insanları koruyacağını vaat eder. Hz. Peygamber (s.a.v.) de bir hadisinde akıllı bireyi “nefsini kontrol altına alan kimse” olarak tanımlamıştır. Doğruyu eğriden ayırabilen akl-ı selim sahibi kişi, vicdanının sesini dinler. Akl-ı selim sahibi insanın özelliklerinden biri de özgüven sahibi olmasıdır. Diğer insanların ve kültürlerin birikimlerinden istifade etme konusunda iletişime açık olur. Akl-ı selim; efsaneleri, çelişkili sözleri ve iddiaları reddeder. Bu nedenle Müslümanlar, ispat ve de-lillere dayalı bilgiye önem vermişlerdir. Bir yandan araştırmalar sonucu ortaya çıkan yeni bilgilere bir yandan da değişime açık olmuşlardır.

Kur'an'da “ulü'l-elbâb” (Haşr suresi, 2. ayet), “ulü'n-nüha” (Zümer suresi, 9. ayet) ve “ulü'l-ebşâr” (Taha suresi, 54. ayet) ifadeleriyle açıklanan ve Türkçeye “akıl sahibi” olarak çevrilen, akl-ı selim sahibi insanların ortak özellikleri belirtilir. “Müminin ferase-

tinden sakınınız. Zira o, Allah'ın (c.c.) nuru ile bakar." (Tirmizi, Tefsir, 16) hadis-i şerifde ifade edilen Allah'ın (c.c.) nuruyla bakmak, Allah'ın (c.c.) müminlere bahşettiği bir imkân olarak hakla batılı ve iyiyle kötüyü birbirinden ayırt etme yeteneğidir.

3.2. Kur'an ve Sünnet İslam kültür ve medeniyetinin ana kaynakları Kur'an-ı Kerim ve sünnettir. Kur'an-ı Kerim ve sünnetin önemi " (Ey Muhammed!) Her ümmetin kendi içinden üzerlerine bir şahit göndereceğimiz, seni de onların üzeri - ne bir şahit olarak getireceğimiz günü düşün. Sana bu kitabı; her şey için bir açıklama, doğru yolu gösteren bir rehber, bir rahmet ve Müslümanlar için bir müjde olarak indirdik." (Nahl suresi, 89. ayet.) ayeti ile ifade edilmiştir. Böylece ilim, insanı Allah'a (c.c.) götüren faydalı bir araç hâline geldi. Müslümanların bu çabaları sadece şer'i ilimlerle sınırlı kalmadı. Matematik, tıp, coğrafya, astronomi, kimya ve dil bilimleri gibi alanlarda da mevcut medeni birikimi miras olarak aldı. Bu ilimlere yenilerini ekleyerek medeniyet mirasına yeni boyutlar kattı.

Kur'an bize insanın varoluş nedenini, aklın önemini ve işlevini, toplumsal

kuralları açıklar. İnsanın Allah (c.c.) ile, kendi cinsiyle ve diğer mahlûkatla ilişkilerinin ölçülerini belirler. Aile, toplum ve devlet düzeni gibi hayatın her alanında insana rehberlik eder. Kur'an ve sünnet, ideal insan modelitanımlar. Bu sayede Müslümanlar, ilişkilerinde ifrat ile tefrite düşmekten sakınır ve hayatı ölçülü biçimde yaşarlar.

Hz. Peygamber (s.a.v.), Kur'an'da Müslümanlar için üsve-i hasene (güzel örnek) olarak tanımlanır. Sünnet, İslam kültür ve medeniyetinin müracaat kaynağı olarak önemini her dönemde korumuştur.

3.3. Beş Duyu (Havâss-ı Selîme)

Havâs, his (duyu) kelimesinin çoğuludur. Duyular, görme, işitme, tatma, koku alma ve dokunma olmak üzere beş tanedir. İslam kaynaklarında beş duyu, bilgi elde etme yollarından biri olarak kabul edilir. İslam'a göre güvenilir bir kaynak olabilmesi için beş duyunun gerekli şartları taşınması gerekir.

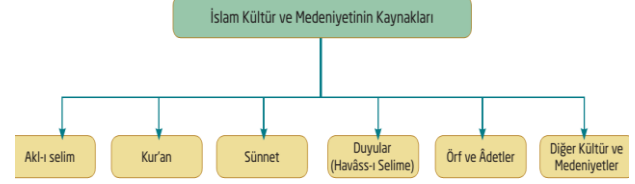
3.4. Örf ve Âdetler Toplumda genel kabul gören ve sürekliliği olan sosyal davranış biçimleri ile yerleşik uygulamalara örf denir. Daha çok hukuki sonuçların belirlenmesinde dikkate alınan normlardır. Diğer kültür ve

medeniyetlerle etkileşimde neyin alınıp kabullenilebileceği meselesinde seçici bir tutum izlenmiştir. Bu seçimde, belirleyici kriter tabii ki Kur'an ve sünnet olmuştur. İslamiyet faydalı örflerin devamında sakınca görmemiştir. İslam hukukunda, hakkında Kur'an ve sünnette doğrudan hüküm bulunmayan, ancak dine, akla ve toplumun faydasına ters düşmeyen örf ve âdetler uygulamada delil kabul edilir

3.5. Diğer Kültür ve Medeniyetler

Hz. Muhammed'e (s.a.v.) ilk vahyin geldiği coğrafyada birbiriyle bağlantılı dört kültür ve medeniyet havzası bulunmaktaydı. Bu medeniyet havzaları şunlardır: ● Yunan-Roma terkibi ● Sami ve İran terkibi ● Hindu terkibi ● Uzak Doğu terkibi

İslam kültür ve medeniyetinin doğduğu bölge; Yunan-Roma, Hindu ve Uzak Doğu terkiplerinin doğrudan etki ve egemenlik alanları dışında yer almaktaydı. Sami ve İran terkiplerine ise komşuydu. İlerleyen zamanlarda İslam kültür ve medeniyeti, bu havzalarda yaşamış toplumların birikimini almış ve bu birikimi dönüştürerek devam ettirmiştir

VIII. yüzyıldan itibaren Müslümanlar, Antik dünyanın bilim ve düşünce eserlerini İslam dünyasının ortak ilim ve kültür dili olan Arapçaya aktarmışlardır. Böylece İslam ilim ve düşüncesine dayalı olarak gelişen yeni ve özgün medeniyet anlayışı, asırlar boyu evrensel medeniyet kervanının öncüsü olmuştur.

İslam, hikmet prensibinden hareketle Müslümanları, insanlığın ortak evrensel mirasına sahip çıkmaya teşvik eder. "Hikmet (ilim) mü 'minin yitik malıdır nerede bulursa alır." Hadis. İslam'ın getirdiği değişim, Önceki birikimin Kur'an ile sünnet ışığında yeniden yorumlanması, güncellenmesi ve batıl inançlardan arındırılması şeklinde gerçekleşmiştir.

Dünyada VIII-XVIII. yüzyıllar arasında etkin olan kültür ve medeniyet, İslam kültür ve medeniyetidir. Bu süreçte ilmin, ticaretin ve çeşitli sanatların geliştiği Bağdat, Kurtuba, Lahor ve İstanbul gibi önemli merkezler Müslümanların hâkimiyetine girmiştir.

1. ÜNİTE SORULARI

1. Aşağıdakilerden hangisi kültürün özelliklerinden birisi değildir?

- A) Toplumun olmadığı bir yerde kültürden de söz edilemez.
- B) Kültürsüz bir insan topluluğu olamaz
- C) Kültür değişmez ve süreklidir.
- D) İhtiyaç giderici özelliğe sahiptir.
- E) Tarihsel ve süreklidir.

2. Aşağıdakilerden hangisi kültürü oluşturan manevi unsurlardan biri değildir?

- A) İnanç
- B) Dil
- C) Değerler
- D) Sanat anlayışı
- E) Mimari

3. İslam aşağıdaki kültür ve medeniyetinin doğduğu zaman aşağıdaki medeniyet havzalarından hangisi yoktur?

- A) Nil'den Amuderya'ya kadar uzanan Sami-İran terkibi
- B) Anadolu'dan İtalya'ya kadar uzanan ve Latincenin kullanıldığı Yunan-Roma
- C) Hindistan Bölgesi'ndeki Hindu terkibinden dünya
- D) Çin ve Uzak Doğu terkibinden oluşan dünya
- E) Afrika altı geleneklerin oluşturduğu dünya

4. Aşağıdakilerden hangisi kültürün özelliklerinden birisi değildir?

- A) Tarihî süreçte oluşur.
- B) Kültürü oluşturan unsurlar arasında sürekli etkileşim vardır.
- C) Kültür kendi içinde bir bütünlük ve tutarlılık gösterir.
- D) Kültür sabittir ve değişkenlik söz konusu değildir.
- E) Özü itibarıyla zihni ve manevidir.

5. Aşağıdakilerden hangisi islam kültür ve medeniyetinin kaynaklarından değildir?

- A) Akl-ı Selim
- B) Kur'an ve Sünnet
- C) Beş Duyu
- D) Örf ve Adetler
- E) Tarih Kitapları

6. İslam Kültür ve Medeniyetinin kaynaklarından olan Havass-ı Selime ne anlama gelir?

- A) Sünnet
- B) Hadis
- C) Kuran
- D) Beş Duyu
- E) Adetler

7. Aşağıdakilerin hangisi Akl-ı Selime'nin tanımıdır?

- A) İnsanın hüküm ve kararlarında doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayırma yetisidir.
- B) Duyu organları vasıtasıyla elde edilen bilgiler
- C) İslam kültür ve medeniyetinin doğduğu bölge
- D) insanlığın ortak evrensel mirasına sahip çıkmaya teşvik eder.
- E) İslam kültür ve medeniyetinin zirveye ulaşması

8. Aşağıdakilerden hangisi beş duyudan biri değildir?

- A) Tatma
- B) Görme
- C) Rüya
- D) Koku alma
- E) Dokunma

9. Aşağıdakilerden hangisi Havas kelimesinin tanımıdır?

A) Birlik,beraberlik demektir

B) His (duyu) kelimesinin çoğuludur.

C) Temyiz gücüdür

D) İnsanların ortak mirasi

E) Kültürün doğuşu

10. İslam Kültür ve Medeniyeti aşağıdaki medeniyet havzalarından hangisiyle etkileşim kurmamıştır?

A) ABD ve Rusya

B) Yunan-Roma

C) Sami ve İran

D) Hindu

E) Uzak Doğu